

## **Cas di Cultura: vijftig jaar tehuis voor de Kunstkring** ***Herinneringen uit de beginjaren van Kunstkring en Cas di Cultura*** door Henk Timmer.

Alleen de zestigplussers onder ons hebben nog een vaag beeld van een Aruba zonder Cas di Cultura. Jongeren kennen die tijd alleen uit verhalen en foto's. De meesten hebben geen idee waar in de jaren vóór 1958 concerten, toneel- cabaret- en balletuitvoeringen te zien en te beluisteren waren. Het antwoord is: op zeer diverse locaties: Theater De Veer, Sociedad Bolivariana, clubgebouwen en kerken. Het ging gepaard met veel improvisatie en het was vaak behelpen, maar desondanks viel er in die tijd – nog geen TV, geen hotels met shows en casino's – veel te genieten.

De Arubaanse Kunstkring vond altijd wel een geschikte locatie voor concerten en andere evenementen. De keus viel meestal op de zaal van Sociedad Bolivariana, maar voor publiektrekkers als ballet, toneel en cabaret werd soms uitgeweken naar Theater De Veer, voor de gelegenheid dan even omgevormd van bioscoop tot theater. Het ABC cabaret van Wim Kan trad er op – een door Shell georganiseerde tournee - maar ook balletgroepen en de violist van wereldfaam Yehudi Menuhin trokken er volle zalen. De Amateur Toneelgroep Aruba o.l.v. Pieter Wurtz speelde er *And then there were none* van Agatha Christie en Henk van Ulsen regisseerde er in 1955 *Tartuffe* van Molière. Met de komst van cinemascoopfilms kreeg het theater een permanent panoramascherm en viel daardoor weg als locatie voor podiumkunsten. Daarna bleef alleen de zaal van Bolivariana over, niet alleen voor recitals en concerten maar ook voor ballet en toneeluitvoeringen (o.a. *Our Town*). Het was behelpen, maar er waren toen nog weinig alternatieven.

De Kunstkring, opgericht in 1946 op initiatief van Hubert Booi en andere leden van de Bolivariaanse Vereniging, beter bekend als Sociedad Bolivariana, werd die eerste jaren geleid door voorzitter Folkert Steenmeijer, apotheker bij Botica Aruba. Andere bestuursleden waren o.a. Marguerite Nouel, Lucy Henriquez, Leo Kuiperi en Henk Kemmink. Begin jaren vijftig werd internist Jan Brouerius van Nidek voorzitter en volgde ik Han Steenhuizen op als secretaris en kwamen John Jansen en Joost Stenfert Kroese in het bestuur. Vanaf de start - gemiddeld zo'n 300 leden - slaagden we erin om internationaal bekende musici, ensembles en balletgroepen naar Aruba te halen. Geen gemakkelijke opgave voor zo'n klein eiland maar dank zij goede contacten met impresariaten lukte het vaak wel.

Het toonaangevende impresariaat voor concertreizen naar Latijns Amerika was toen en is nog steeds *Conciertos Daniel*, toen geleid door Ernesto de Quesada, nu door zijn zoons. Het impresariaat heet nu *Hispania Clásica* en bestaat inmiddels honderd jaar. De organisatie heeft kantoren in Madrid en bijna alle hoofdsteden van Latijns Amerika. Wie nu de website [www.hispaniaclasica.com](http://www.hispaniaclasica.com) bezoekt ziet welke orkesten, kamermuziekensembles en solisten - waaronder sinds kort ook de jonge Nederlandse violiste Frederike Saeijs – via dit impresariaat concertreizen maken. De Kunstkring deed daarnaast ook zaken met *Organización de Conciertos Gérard* gevestigd in Buenos Aires en geleid door Gerard Uhlfelder en Werner S. Wagner. Buenos Aires was, zeker in die jaren, een belangrijk cultureel centrum met veel geld en een grote traditie in klassieke muziek en opera. Tussen 1880 en 1920 was Argentinië een van de rijkste landen ter wereld. In Teatro Colón traden alle groten uit de wereld van opera en muziek op en werden er vorstelijk gehonoreerd. Van de beroemde operazangeres Gre Brouwenstijn was bekend dat ook zij in Buenos Aires het best betaald werd. Het in 1908 geopende imposante nieuwe operahuis Teatro Colón - de grote zaal telt 2478 zit- en 500 staanplaatsen – kan zich meten met de operapaleizen van Wenen, Milaan en Parijs.

### ***Aruba als tussenstop en rustpunt voor concertreizen van beroemde musici***

Een tussenstop op Aruba als onderdeel van een tournee naar steden als Bogota, Caracas en Buenos Aires lag niet direct voor de hand, maar bleek vaak wel mogelijk zonder extra reiskosten. De honoraria waren voor Aruba die eerste jaren nog betaalbaar. Voor een concert van Yehudi Menuhin moest US\$ 1250 betaald worden. Dat was in die tijd omgerekend wel 4.500 Nederlandse guldens, een hoog honorarium in die voor Europa nog magere jaren. In de jaren vijftig gingen de honoraria omhoog en werden voor Aruba onbetaalbaar. Het bestuur liet het er niet bij zitten en probeerde de impresario's en musici er van te overtuigen dat het verstandig was om een hectische tournee te onderbreken met een paar dagen rust aan het strand van Aruba. De Kunstkring bood een paar dagen gratis hotelverblijf aan, en slaagde er zo in om optredens te boeken tegen voor Aruba betaalbare honoraria. Soms met als extraatje nog een optreden overdag voor scholen.

Zo kon Aruba in die eerste jaren genieten van optredens van de Oostenrijkse tenor Richard Tauber, van beroemde violisten als Yehudi Menuhin, Ivry Gitlis, en Henryk Szeryng, pianisten Albert Ferber en Paul Badura-Skoda en cellist Antonio Janigro, de Wiener Sängerknaben, Ballet de Monte Carlo, Moisejev Folkloric Ballet, de Trapp Family Singers en het Don Kozakkenkoor. Ook het Hongaars Strijkkwartet, I Solisti di Zagreb en I Musici concerteerden op Aruba. Violist Joseph Fuchs en pianist Athur Balsam speelden in de oude Protestantse Kerk. Sommige musici zoals Cellist Adolfo Odnoposoff – Argentijn maar muziekprofessor aan de University of North Texas en vriend van Pablo Casals – en harpist Nicanor Zabaleta kwamen met enige regelmaat terug.

Ook dicht bij huis was veel talent aanwezig. Padú del Caribe uiteraard en de Arubaanse sopraan Rhoda Frigerio, maar ook de begaafde Curaçaose pianist Harold Martina en de meester van de gitaar Julian Coco gaven regelmatig recitals. Violist Eric Gorsira met zijn Curaçaos Strijkkwartet was eveneens een graag geziene gast. Violisten en cellisten gingen soms zonder pianist op tournee om met de plaatselijke orkesten op te treden. In die gevallen kwam er voor een concert op Aruba een pianist uit de omgeving - Harold Martina o.a. - even over of speelde voorzitter Jan van Nidek, naast internist ook bekwaam pianist, de pianopartij. Hij speelde o.a. samen met cellist Adolfo Odnoposoff de 2<sup>e</sup> sonate voor cello en piano van Ludwig van Beethoven.

Een verblijf van meerdere dagen op Aruba, bood soms onverwachte mogelijkheden. Het beroemde Hongaars Strijkkwartet met als eerste violist Zoltan Szekely gaf in 1957 in Bolivariana een virtueuze uitvoering van de Rasumovsky kwartetten van Ludwig van Beethoven. Het publiek was in de pauze al zo uitgelaten enthousiast, dat de bestuursleden – wetend dat de musici nog een paar dagen bleven - gingen rondvragen wie er de volgende avond weer zouden willen komen. Bijna alle aanwezigen reageerden positief en de leden van het kwartet bleken bereid voor een heel laag extra bedrag de volgende avond weer te spelen. Een waar feest voor de muziekminnaar.

### **Meer mogelijkheden door Sticusa en CCA**

Met de oprichting van Sticusa (26.2.1948) gevolgd door het Cultureel Centrum Aruba CCA (1949) kwam er ook ruimte om musici en groepen uit Nederland aan te trekken. Het eerste bestuur van het CCA bestond uit afgevaardigden van de vier organisaties die op cultureel terrein actief waren het Algemeen Nederlands Verbond ANV, de Sociedad Bolivariana, De Surinaamse Vereniging en de Arubaanse Kunstkring. Het CCA – bekwaam en strak geleid door voorzitter Jan. H. Beaujon – ging enthousiast van start met het opzetten van culturele organisaties zoals een muziekschool, balletschool, een tentoonstellingscommissie en in 1951 de Filmliga Aruba.

Sticusa steunde via het CCA een heel scala aan lokale organisaties maar organiseerde ook tournees, waarbij Nederlandse musici, toneel- en balletgroepen op reis gingen naar Suriname en de Nederlandse Antillen. Omgekeerd had Sticusa als doel in Nederland de kennis van culturele uitingen van Suriname en de Antillen te bevorderen. Er is vaak beweerd dat het beleid van de Sticusa te eenzijdig was, en de eilanden te uitbundig werden overstroomd door Nederlands cultuurgoed. Die kritiek heeft uiteindelijk mede geleid tot opheffing van Sticusa per 1.1.1989. Sindsdien loopt de Nederlandse subsidiestroom voor kunst en cultuur rechtstreeks van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties naar de Arubaanse regering. Voor de verdeling krijgt de Arubaanse overheid adviezen van het lokale adviesorgaan UNOCA. De kritiek op Sticusa was zeker niet terecht als het om muziek en dans ging, universele kunstvormen die ook in Nederland ruim gesteund worden met overheidssubsidie. Dus terecht dat we in koninkrijksverband af en toe meegenieten van wat Nederland op die gebieden presteert. De concertreizen gingen ook alleen door als vooraf vaststond dat er zowel in Suriname als op de Antillen en Aruba op voldoende publieke belangstelling kon worden gerekend. Sticusa betaalde maar matige honoraria maar wel alle reis- en verblijfkosten.

Op 24 april 1949 kwam – dank zij de hulp van Sticusa en CCA – als eerste van dit type concertreizen het strijkkwartet *Röntgen kwartet* op Aruba spelen. De volgende dag volgde een concert met uitleg voor scholieren. Het concert was een groot succes, zoals blijkt uit een op internet te lezen brief van violist Joachim Röntgen – zoon van componist Julius Röntgen - aan zijn vrouw, waarin hij verslag doet over zijn ervaring op Aruba. Hij vermeldt zelfs wat er gespeeld is:

24 april 1949;

De Arubaanse Kunstkring (in samenwerking met de Stichting Culturele samenwerking Nederland/Nederl. Antillen, het Algemeen Nederlands Verbond, en de A.P.M.) in de sociedad Bolivariana (Oranjestad) 20.00 uur (leden Kunstkr. A.N.V. en A.P.M.)

- 1) Chacony, Purcell
- 2) Opus 33 no. 3, J. Haydn
- 3) Strijkkwartet in D KV 575, W.A. Mozart
- 4) Opus 18 in G, nr. 2, L. Beethoven

"Aruba, 24 april 1949, Strandhotel [...] 't Lijkt me lang geleden, dat ik m'n vorige krabbel wegzond en toch zijn 't pas ruim 2 dagen. Van Curaçao waren we met een keurig K.L.M. toestel in een wip (20 min.) op Aruba, een welvarend en toch ook weer dor stuk grond in de Caribische zee. De opzet is helemaal Amerikaans; we logeren in een chique hotel, weer direct aan zee; langs de strandboulevard flitsen de nieuwste types limousines. Zoolang de olieraffinaderijen hier zijn, heerscht hier luxe en overdaad; 't is wel leuk om even in zoo'n welvarende omgeving te zijn. Het bestuur van de Kunstkring is ook in dien geest en in staat om Menuhin\* voor een concert te engageren voor 1250 dollar. Men stond dan ook verbaasd over de krenterigheid van de culturele stichting en over 't honorarium, waarvoor wij deze reis maken. 't Succes gisteren was overweldigend en men zou ons 't liefst nog eens laten optreden. Maar er moet nog een modus gevonden worden, dat we gehonoreerd kunnen worden, terwijl we toch ook tegenover de "Stichting" correct moeten blijven! Leuk is in elk geval het enthousiasme. Tot nu toe maken we alleen maar "goede beurten". We zijn sinds lang 't eerste kwartet, dat in deze buurt komt, dus is 't publiek niet blasé, maar er komen hier overigens ook eerste klas kunstenaars, zoals Segovia b.v. [...] Gisteren kregen we van 't bestuur ieder een slof Lucky Strike als extra-beloning."

### **Een echte schouwburg**

CCA nam in 1956 het initiatief tot oprichting van de Stichting Schouwburg Aruba, waardoor uiteindelijk in 1958 de schouwburg, het *Cultureel Centrum* later omgedoopt tot *Cas di Cultura*, er kon komen. De financiering moest gedeeltelijk lokaal gevonden worden. Met steun van reserves uit de kas van het Algemeen Nederlands Verbond lukte het de zaak rond te krijgen. Vanaf de oprichting tot 1960 moest Sticusa zowel Suriname als de Antillen bedienen met een jaarbudget van 1 miljoen Nederlandse gulden. Dat was toen in Antiliaanse gulden slechts Af. 500.000. Pas na 1960 kreeg Sticusa meer ruimte en mocht het budget groeien tot uiteindelijk 5 miljoen. Dat betekende wel dat de schouwburg in eerste opzet ook niet veel mocht kosten en dus niet aan alle wensen kon worden voldaan. Maar in de jaren die volgden kwamen er middelen vrij voor modernisering en aanpassingen zoals betere toneelvoorzieningen en airconditioning. Zo kwam er ook een prachtige nieuwe Steinway vleugel. De oude was eigendom van de Kunstkring, maar voor een nieuwe hadden we niet genoeg geld. Wij hebben toen meebetaald aan de met veel hulp van Sticusa/CCA door de Stichting Schouwburg gekochte nieuwe Steinway. Die bleef dan wel eigendom van de schouwburg, maar met recht van gebruik voor de Kunstkring.

De feestelijke opening was op 15 november 1958. Voor de Kunstkring en ook voor de Filmliga Aruba een geweldige stap naar een veel beter geoutilleerde zaal voor concerten, ballet, toneel, cabaret en film. In 1959 werd een van de eerste concerten in de nieuwe zaal gegeven door Anner Bijlsma. Deze jonge Nederlandse cellist was op terugreis van Mexico waar hij winnaar was geworden van de *International Pablo Casals Cello Competition*. Sticusa had een terugreis via de Antillen geregeld en dus kon hij hier spelen. Hij vertelde zeer gelukkig te zijn met de prijs, maar ook als eerste cellist van het orkest van de Ned. Opera en geen ambitie te hebben om dank zij deze prijs als solist de wereld rond te gaan. Daar heeft hij zich aan gehouden, maar 3 jaar later was hij wel eerste cellist van het Concertgebouworkest. Sinds 1970 is hij docent aan de conservatoria van Den Haag en Amsterdam en als gastdocent verbonden aan de Berlijnse *Hochschule der Künste*, het *Conservatoire de Paris* en de *Juilliard School of Music* te New York City. Van Bijlsma – een meester op zowel de cello als de barokcello - verschenen veel CD's

De Arubaanse Kunstkring, met inmiddels Pieter Würtz als voorzitter, en Jan Neeleman als penningmeester, had door de jaren een goede naam opgebouwd bij de impresariaten. De musici roemden de organisatie – iets waaraan het elders op hun tournee wel eens ontbrak – en het enthousiasme van het Arubaanse publiek. Dus bleven de aanbiedingen komen. Maar we moesten ook het publiek in de zaal krijgen. Dat lukte dank zij posters, radioreclame en advertenties en ook veel hulp van o.a. de Amigoe, die onze persberichten met toelichting op de programma's en perscommentaren uit belangrijke muziekcentra altijd publiceerden.

Zo kon Aruba genieten van topmusici uit diverse Europese landen zoals het *Berliner Kammerorchester* o.l.v. Hans von Benda en het *Ochestre de Chambre Jean François Paillard*. Sticusa organiseerde concertreizen voor o.a. sopraan Erna Spoorenberg, pianisten Daniel Wayenberg, Theo Bruins, Tan Crone, Bodil Frolund en violisten Jo Juda en Thomas Magyar. Kamermuziek was er o.a.

met het pianokwartet *Amsterdam Kern Ensemble*, het blaaskwintet *Ardito Kwintet*, samengesteld uit topblazers van het Concertgebouworkest, en het *Nederlands Kamerorkest* o.l.v. Szymon Goldberg.

### ***Ballet, toneel en cabaret***

Toneel en cabaret voorstellingen kwamen soms via Sticusa maar ook vaak via commerciële contacten naar de Antillen en Aruba. Paul van Vliet, Fons Jansen, Herman van Veen, Sieto Hoving, Seth Gaaikema en vele anderen kwamen graag naar Aruba. Met volle zalen kwamen de kosten er bijna altijd wel uit. Ballet trok ook altijd volle zalen en kon dus vrij vaak worden gepresenteerd. In Cas di Cultura waren daarvoor de faciliteiten een stuk beter dan in Bolivariana. Balletgroepen uit Cuba, Monte Carlo, Parijs en Buenos Aires traden op en via Sticusa kwam *Het Nationale Ballet* uit Amsterdam hier met een prachtig programma van moderne danskunst. Vooral 1965 en 1966 waren topjaren voor ballet met optredens van het *Ballet Nacional de Venezuela*, het *Royal University Ballet* en het *Berliner Opera Ballet*.

Sticusa deed goed werk voor de Arubaanse toneelwereld door acteurs/regisseurs voor enkele jaren uit te zenden om lokale toneelgroepen de fijne kneepjes van het vak bij te brengen. De Amateur Toneelgroep Aruba en Mascaruba hebben daar veel steun aan gehad. Henk van Ulsen speelde zelf soms ook mee zoals in *Our Town* (Thornton Wilder) en *Tartuffe* (Molière). Piet Kamerman regisseerde in 1958 *Wachten op Godot* van Samuel Becket en in het papiaments Goldini's *Een knecht van twee meesters*. In 1960 regisseerde Joeki Broedelet bij Mascaruba *Veneno Sabroso*, een papiamentse bewerking van *Arsenicum en oude kant*. Oslin Boekhoudt en Dominico Tromp volgden hen op wat een overgang naar Zuidamerikaans en papiamentstalig toneel betekende. Hubert Booi en Ernesto Rosenstand zorgden voor origineel werk met blijspelen, maar ook met op de Arubaanse historie gebaseerde spelen en stukken over moderne sociale problemen.

### ***Symfonie orkesten van Washington, DC en Buenos Aires naar Aruba***

De goodwill die de Kunstkring bij de impresariaten had opgebouwd werd in 1959 beloond met een zeer bijzondere aanbieding. De Amerikaanse consul op Aruba vroeg of de nieuwe schouwbrug geschikt was voor een groot symfonieorkest en zo ja, of de Kunstkring geïnteresseerd was in een concert door het *National Symphony Orchestra* uit Washington, DC. Dat befaamde orkest – een van de beste van de VS – met als dirigent Howard Mitchell ging op tournee door Midden en Zuid Amerika. President Eisenhower wilde hiermee de goede relaties met de zuiderburen benadrukken. Alleen de zaalhuur en reclame moest de Kunstkring zelf betalen, alle andere kosten kwamen voor rekening van de Amerikaanse regering. Het toneel bleek inderdaad plaats te bieden aan die 100 musici en dus kon Aruba - 10 jaar na het eerste strijkkwartet – nu voor het eerst een concert door een groot en beroemd symfonieorkest meemaken. Het werden zelfs twee concerten. De eerste avond in een uitverkochte schouwburg en de volgende avond in de openlucht in het Wilhelmina Stadion. Bestuurslid Henk Kemmink – altijd klaar als er iets technisch geregeld moest worden – zorgde voor een podium voor het orkest en op de tribune (entree 1 gulden) genoten die avond zo'n 1200 Arubanen van een onvergetelijk concert.

Enkele jaren later kwam er nog zo'n mooi voorstel. Deze keer was het Isabel Peron die het huisorkest van Teatro Colon op goodwillreis stuurde. Wij kregen opnieuw de kans om mee te doen en zo kon de Arubaanse muziekliefhebber weer genieten van een uniek concert met o.a. de beroemde Argentijnse pianiste Martha Noguera als solist in het 2<sup>e</sup> pianoconcert van Chopin.

Met Argentinië en andere landen in Latijns Amerika ging het in de jaren 70 snel achteruit en dat was te merken aan het aantal concertreizen naar die landen. In Europa en de VS gingen door stijgende welvaart de honoraria juist steeds verder omhoog. Dus werd het ook voor de Arubaanse Kunstkring vaak te kostbaar om buitenlands talent naar Aruba te halen. Desondanks slaagt de Kunstkring er ook vandaag de dag in om regelmatig prachtige concerten en andere evenementen te organiseren. En voor een groot deel mede dank zij die mooie schouwburg die in die 50 jaar een echt Cas di Cultura een huis van de cultuur werd.

Henk Timmer  
November 2008

Henk Timmer woonde van 1948-1987 op Aruba en was van 1956 - 1987 bestuurslid en thans erelid van de Arubaanse Kunstkring

